

NAGY-BUDAPEST

ANAGYVÁROS ÉS KÖRNYÉKÉNEK egymáshoz való viszonya, illetőleg e viszony közigazgatási megoldása régi problémáját teszi a közigazgatás tudományának. A város és környéke ugyanis rendszerint teljesen különálló igazgatás alatt áll, pedig rengeteg olyan kérdés van, amely azokat közösen érdekli és amelyeket helyesen csak együtt tudnának megoldani.

A város és környékének kölcsönhatása ugyanis nem kerülhető el: a környék szállítja a városnak a mezőgazdasági terményeket, a város a környéknek az iparcikkeket és a kultúrát; ezt a csereforgalmat le kell bonyolítani, meg kell szervezni. A környék a legjobb fiait a városba küldi, hogy ott jobban érvényesüljenek, viszont a város képzett erőket állít a vidéki közelet szolgálatába. Ezt az összeműködést és átvándorlást sokszor gátolja a megyei és városi igazgatás történetileg kialakult merev ellentéte. Nincsenek eszközök és módok, amelyek a városi és falusi élet szükséges kapcsolatát támogatnák, tudatosan előmozdítanák és ha kell, erőszakosan irányítanák. A környék lakossága magasabb kulturális és egészségügyi szükségleteit csak a közelben lévő nagy városban elégíthetvén ki, visszásnak látszik, hogy a környékbeli lakosság szükségletére is szolgáló intézmények terhet teljesen a városi lakosság viselje. A városi és falusi foglalkozások munkamegosztásában szétvált erőket ismét egyesíteni kellene, a falu elnéptelenedését meg kellene akadályozni, a város által felszívott erőért a vidéket kárpótolni; mindez tervszerű munkát és így megfelelő szervezeteket igényel.

A város és környéke régi problémáihoz újabban újak járultak a nagyvárosi élet azon általános tapasztalt tünete következtében, amely szerint a városi lakosság egy része a környéken telepedik le. Következtes telepítési és városfejlesztési programot életbeléptetni, a közüzemek szolgáltatásait gazdaságossá és a közterhek viselését arányossá tenni, egységes közlekedési, egészségügyi, rendészeti és közéletelméleti politikát kifejteni csak úgy lehet, ha ennek a módja közigazgatásilag meg van oldva és legalább a kölcsönös befolyás a város és környék igazgatásában megfelelően érvényesülhet.

A pestkönyéki városok és községek Pest vármegye fennhatósága alatt állanak. Mindenesetre kérdés tárgya lehet, hogy ez a felsőbb

¹ Az új fővárosi törvényről e sorok írója a Magyar Szemle 1930. évfolyamában emlékezett meg.

hatóság kellő megértéssel van-e, lehet-e Budapest környékének különleges érdekeivel szemben, hogy a pestkörnyéki városok városi életét nem befolyásolja-e kedvezőtlenül a túlnyomórészt nem városi jellegű lakosság vármegyéjének felsőbbbsége. Ehhez járul, hogy e városok és községek a községi törvény keretei között és így nagyobb erő kifejtésre képtelen szervezetben kénytelenek élni életüket. Végre az is figyelembe jön, hogy e városok és községek életét a Budapesthez való közelség annyira befolyásolja, hogy jellegük az ország más városainak és községeinek jellegétől teljesen elütő és különleges szabályozást kíván.¹

A pestkörnyéki városok ugyanis nem úgy fokozatosan fejlődtek ki, mint a vidéki városok. Nincs történeti múltjuk, hanem jóformán lakatlan területeken néhány évtized alatt nőttek nagygyá. Keletkezésük és rohamos fejlődésük oka kizárólag Budapest szomszédsága. Amilyen hirtelen duzzadt meg a vidékről való bevándorlás által a múlt század végén Budapest lakossága, éppen olyan hirtelen jelentkezett újabban az ellenkező népmozgalom, a Budapesten dolgozó lakosság jelentékeny részének kitelepülése Budapest környékére. Az olcsóbb élet, az önálló és nyugodtabb otthon vágya, a közlekedés javulása, a környéken létesült gyárak által nyújtott munkaalkalom százezreket vitt ki a Budapestet környező területekre és minden tervszerű telepítés nélkül szinte gombamódra nőttek ki a földből a Budapest-környéki városok. E külső települések lakossága tehát nem fokozatosan alakult át városivá, hanem kezdettől fogva nagyvárosi jellegű volt és a kitelepülés után is részese maradt Budapest életnyilvánulásainak.²

Ha Budapest népességének a növekedését nézzük, meg lehet állapítani, hogy a nagymérvű gyarapodás az 1880-tól 1910-ig terjedő időre esik; ez alatt a harminc év alatt a lakosság több mint fél millióval gyarapodott. Ebből a szaporodásból kb. csak 150.000 volt természetes növekedés, negyedfélszáz ezer pedig bevándorlás.³ 1910 óta a szaporodás erősen megcsökken; még pedig a természetes szaporodás majdnem teljesen elmarad, némely korszakban egyenesen fogyás van, de a bevándorlás is feltűnően alábbhagy, 20 év alatt nem sokkal haladja meg a 100.000-et. Ez azt mutatja, hogy Budapest jelenlegi területe bizonyos telítettségi fokot ért el (több mint 5000 ember négyzetkilométerenként), amelyen túl való erősebb fejlődés már csak a határok kitolása esetében valószínű.

Egyidejűleg a budapesti szaporodás abbamaradásával indul meg a Budapest-környéki városok és községek erős fejlődése. A statisztikai összeállítás összesen 21 várost és községet jelöl meg, mint a főváros közvetlen környékéhez tartozót. Ezek népessége 1910-től megkétszereződött és például csak 1920-tól 1930-ig 44%-kal nőtt, amiből csupán 5% volt a természetes szaporodás. Nyilvánvaló, hogy e községek népességét a bevándorlás, helyesebben túlnyomórészt a fővárosból való kivándorlás duzzasztotta meg.

¹ Máté Imre: Budapest környékének közigazgatási rendezése. 9—11. 11.

² Ugyanott 12—15. 11.

³ Ha a bevándoroltak természetes szaporodását is külön vennők figyelembe, az arány még kirívóbb lenne.

Ma már majdnem félmillió ember él azon a területen, amely Budapest egyesítésekor még majdnem lakatlan volt (1869-ben 26 ezer lakos). Legnagyobb Pestszenterzsébet 68 ezer, azután Újpest 67 ezer, Kispest 65 ezer, Rákospalota 43 ezer, Pestszentlőrinc 31 ezer, Csepel 24 ezer, Budafok 20 ezer lakossal, stb. Tekintélyes számok ezek, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy vidéki városi törvényhatóságaink közül ugyanakkor (1930-ban) Bajának 28 ezer, Sopronnak 36 ezer lakosa volt.¹ A pestkörnyéki helyek közül hat megyei város (Budafok, Kispest, Pestszenterzsébet, Pestszentlőrinc, Rákospalota és Újpest), a többi község.

Budapest és környéke közigazgatási elkülönülésének tudvalevőleg mindkét félre vannak előnyei és hátrányai. A környéknek előnyként hozta kezdetben az olcsóbb életet és a fővárosi intézmények tehermentes élvezését, viszont hátrányként rosszabb közellátást és fokozatosan súlyosabb közterheket. A főváros megszabadult a polgársága egy részéről való gondoskodás terhétől, de viszont intézményeit (kórházak, iskolák) e kivándorolt lakosság részére továbbra is rendelkezésre kellett bocsátania és viselnie kell a környék kedvezőtlenebb biztonsági és egészségügyi viszonyainak hátrányait.²

A Budapest környékén élő ez a félmillió ember vagy Budapestre jár dolgozni, vagy ha helyben találja is munkahelyét, gazdaságilag és a kultúra szempontjából be van kapcsolva Budapest életébe, a fővárosi lakossággal teljesen egyöntetű. Az új telepek sokszor Budapesttel össze is vannak épülve és különösen a Duna balpartján Pest körül gyűrűt alkotnak. Mégis igazgatási szempontból ez a terület a fővárostól teljesen független. Ennek hátrányos következményeit felesleges itt bővebben ecsetelni. Ha indokolt volt Budapest részére különleges közigazgatási helyzetet biztosítani, éppen oly indokolt lenne ugyanez Budapest környékére, amely ma már olyan jelentékeny országrész, amelynek viszonyai egész különlegesek és Budapestéhez hasonlóak.³

A főváros közigazgatásáról szóló 1930: XVIII. törvénycikk kétségtelen hiánya, hogy nem is érinti Budapestnek és környékének egymáshoz való viszonyát. E kérdés rendszeres szabályozása még a jövő törvényhozás feladata.

Bár Budapest és környéke viszonyának intézményes rendezése mind a mai napig elmaradt, egyes vonatkozásokban a gyakorlati szükség által indokolt mértékben mégis történtek rendelkezések a kapcsolat biztosítására, illetőleg a fővárosi környék különleges igényeinek figyelembevételére. Az 1870: X. t.-c. 15. §-a például még Budapest egyesítése előtt felhatalmazást adott a közmunkatanácsnak a Pest és Buda városok határain túlterjedő szabályozási munkákra, de a közmunkatanács e felhatalmazást nem vette igénybe. A fővárosi rendőrség hatáskörét a szomszédos Újpest és Rákospalota községek területére már az 1889: XLVI. törvénycikk kiterjesztette. Tovább megy az

¹ A statisztikai adatok Illyefalvi I. Lajos: Budapest székesfőváros statisztikai zsebkönyvéből (1931. évfolyam) valók.

² Harrer Ferenc: Budapest városfejlesztési programja. Városi Szemle 1933. évf.

³ Máté Imre: i. m. 61—63. 11.

1912: LX. törvénycikk, amely a fővárosi rendőrség hatáskörét Erzsébetfalva, Kispest és Pestszentlőrinc községekre is kiterjeszti. Teljessé teszi a fejlődést a rendőrséget államosító 5047/1919. M. E. sz. rendelet, amely a rendőrség hatáskörét minden városra és számos községre is kiterjeszti és a főváros egész környékét a budapesti főkapitányság másodfokú rendőrhatalom alá rendeli. A törvényszékeknek, ügyvédi kamaráknak, tanfelügyelőségeknek, pénzügyigazgatóságoknak, társadalombiztosító kerületi pénztáraknak stb. területi beosztása úgy van megállapítva, hogy Budapest környéke a megye többi részétől elhatárolt külön területi egységet tesz, habár a beosztás területe az egyes igazgatási ágakban nem is esik mindig teljesen össze. A fővárosi közművek közül a gázművek látják el Újpest és Kispest gázszolgáltatását.

Végre megemlítjük, hogy Budapest környéke a 3100/1922. M. E. sz. rendelet értelmében egységes országgyűlési választókerület, amely az 1925: XXVI. t.-c. 13. §-a szerint épp úgy az arányos képviselati rendszer szerint lajstromos és titkos szavazással választja képviselőit, mint a budapesti választókerületek, míg a vidék egyébként (a több képviselőt választó városi törvényhatóságok kivételével) választókerületenként az általános többségi rendszer szerint nyilvános szavazással egy-egy képviselőt választ.

ABBAN NINCS VÉLEMÉNYELTÉRÉS, hogy Budapest környékét ki kell venni Pest vármegye igazgatása alól. Hiszen ez a terület jellegére nézve sokkal jobban kapcsolódik Budapesthez, mint a vármegyéhez. A vármegye a minden érdekével Budapesthez láncolt Pestkörnyék megfelelő igazgatására nem lehet alkalmas.

A Pest megyétől való elcsatolással nyerne elsősorban a vármegye, amely a maga óriás kiterjedésénél és lakosai nagy számánál fogva feladatait úgyszólván alig tudja ellátni és amelynek feladatkörében a főváros környékének igazgatása úgyszólván teljesen különleges, az általános rendeltetéstől messze elütő tevékenységet képez. Pest vármegye lakosszáma 1,366.000; ha ebből a szűkebb Pestkörnyék 416.000, esetleg a távolabbi környék további 251.000 lakosát (összesen tehát 667.000 lelket) elcsatoljuk, a megye lakosszáma még mindig messze felül fogja haladni az utána legnépesebb Jász-Nagykun-Szolnok vármegye 413 ezres lakosságát s majdnem háromszorosa lesz az átlagos megyei lakosszámnak.

De nyerni fog az elcsatolással másodsorban és főleg a főváros környéke, amely így az ő különleges természetének és fontosságának megfelelő szervezetet nyerhet és végre öncélú életet kezdhet élni.

De hogy mi történjék igazgatásiig a Pest vármegyéből ilyen módon kiváló területtel, arra nézve már különböző felfogások lehetnek és vannak. Az e tekintetben felmerült és elképzelhető javaslatok két csoportba oszthatók aszerint, amint a környék helyzetének megoldását Budapesttel szerves kapcsolatban vagy önálló keretben keresik.

Kereshető a megoldás elsősorban abban, hogy a környező városokat és községeket egyszerűen Budapesthez csatolják és ilyen módon

több külföldi főváros mintájára Nagy-Budapestet alkotnak, amely egységes városi törvényhatóság lenne. De a Budapesthez csatolás történhetik lazábban oly módon, hogy a környék városai és községei megtartanák önállóságukat és Budapesttel együtt egy magasabb szervezetet, ú. n. Budapest megyét képeznének. Sőt az is elképzelhető, hogy a közös érdekű kérdések megoldása nem is megyei szervezetre, hanem érdekszövetkezeti alapon valami közös bizottságra vagy a közmunkatanácsra bízhatók.

A megoldási tervek második csoportja a környék öncélúságából indul ki és e terület problémáinak megoldását a Budapest szervezetével párhuzamos önálló szervezet keretében kívánja. E tervek ismét vagy önálló városi törvényhatósággá akarják a környékbeli városokat és községeket összeolvasztani (Új-Budapest); vagy meg akarják hagyni önállóságukat és egy külön megyei törvényhatóságot akarnak belőlük alkotni (Duna megye). Mindkét megoldás mellett természetesen valami módon biztosítani kellene a két szomszédos törvényhatóság (a budapesti és a környéki) intézményes együttműködését.¹

Nagy-Budapest problémája komoly formában először az 1906. évben merült fel. Bárczy polgármester ekkor Harrer tanácsjegyzőt bízta meg a kérdés tanulmányozásával. Andrássy belügyminiszter 1907 elején a kérdésben úgy nyilatkozott, hogy Újpestnek a fővároshoz való csatolását indokoltak tartja, de hem a távolabbi községeket, amelyek egyesítése csak a főváros ügyis nehéz pénzügyi helyzetét súlyosbítaná. Preszly Elemér megkülönbözteti a közelebbi és távolabbi környéket. Szerinte az új szervezetnél csak a dolgozni Budapestre járó népesség jöhet számba, amely 10—15 km távolságon belül lakik. Az egyik lehetséges megoldás a beolvasztás és Nagy-Budapest létesítése; de ennek ellene mond, hogy a beolvasztott terület önálló autonómia híján mostoha gyermek lesz. Helyesebb ezért önálló törvényhatóság szervezése, amely ezt a kb. 450.000 lakosú területet a saját igényei szerint igazgathatná.² Máté Imre meghagyná a pestkörnyéki városok önállóságát, a községeket is városokba egyesítené. E városok a „Budapesti körzeti törvényhatóság“ alá tartoznának, amely törvényhatóság Budapest és a környék „közös“ ügyeit intézné. Harrer Ferenc legmegfelelőbbnek azt a megoldást tartaná, amely szerint a környék községei megtartanák jelenlegi olcsóbb szervezetüket, de az egyes közigazgatási feladatok megoldása céljából a főváros törvényhatóságához csatoltatnának, amely így Budapest és környékének összefüggő fejlődését biztosíthatná. A városrendezési célokra való összefoglalást a Közmunkatanács kiterjesztendő hatásköre tenné lehetővé; a közéletmezési, vám- és az együttéléstől folyó egyéb kérdéseket pedig külön megegyezésekkel kell elintézni igyekezni.³ Zsitvay Tibor egyelőre ellene van úgy a környék bekebelezésének, mint önálló törvényhatósággá alakításának; az előbbi terv a főváros közönségét, az utóbbi a környéket sújtaná anyagilag túlságosan. Leghelyesebb szerinte az a közbenső megoldás, amely a közüzemek és a városfejlesztés problémáinak egységes irányítására a fővárost és környékét a Közmunkatanács vagy más létesítendő szerv hatásköre alá helyezné.⁴ Alsó László az ú. n. elővárosok kérdéséhez csak általánosságban azt a megjegyzést teszi, hogy a települési és szervezeti tényezők egyensúlyát a községi szervezetben is biztosítani lehet ugyan, de a község magasabbrendű hatáskörének megfelelő gyakorlása végett ezt a szervezetet bizonyos mértékig mégis összhangba kell hozni annak a nagyvárosnak a szervezetével, amelytől az elővárosok függő viszonyban vannak.⁵

¹ Harrer Ferenc és Máté Imre id. tanulmányai.

² Pest-környék közigazgatása. Némethy-album 150. l.

³ Fővárosi Közlöny, 1935. évf. 1770—1771. lapok.

⁴ Közgyűlési beszéd 1935. október 25-én.

⁵ A község-szervezés alapelvei. 190. lap.

De akármilyen megoldás fogadtatnék is el, Nagy-Budapest mint természetes egység kialakulását végtére a közigazgatásnak is figyelembe kell vennie és ahhoz alkalmazkodnia. Ma még mindkét részről sokan ellenzik az egyesítést, de az élet alakulását a közigazgatás nem tagadhatja meg.

Ebből a szempontból nem tartanók szerencsésnek azokat a megoldásokat (Új-Budapest, Duna megye), amelyek Budapest környékét külön szervezet keretébe akarnák összefoglalni. Ez a terület ugyanis nem természetes egység, hanem egy meg-megszakadó gyűrű, amelynek központi igazgatása egy helyről racionálisan nagyon nehezen oldható meg, sőt még leginkább a területén kívül a gyűrű közép-pontjában fekvő Budapestről lenne lehetséges. Azonfelül ezek a megoldások épp a főváros és a környék egymáshoz való viszonyának, a közös érdekű kérdések hosszú sorának helyes megszervezésére alkalmatlanok vagy legalább is nehézkesek. A környéknek egy szervezetbe való összevonása bizonyos mértékig egyszerűsíténé a helyzetet (mint-hogy ez a szervezet Budapesttel szemben most már egységesen tudna fellépni), másrészt azonban kiclezné az ellentéteket és nem gondoskodnék az ellentétek kellő megoldási módjáról.

Nem szembehelyezni kell a környéket Budapesttel, hogy az ellentétes érdekek intézményesen megszerveződjenek, hanem ellenkezőleg a közös érdekek kialakulását kell közös szervezet keretében előmozdítani. És ha ebből a szempontból a teljes egybeolvasztásra a közvélemény ma még nem érett meg, egyelőre a lazább összefogási módszerekkel lehet kísérletezni és ilyen módon az egyesülést fokozatosan előkészíteni. Nem tagadhatjuk azonban, hogy a lazább kapcsolatok csak félmegoldást tesznek. A Közmunkatanács kiterjesztendő hatásköre csak bizonyos viszonyok, elsősorban a városrendezési, szabályozási és szépítési feladatok megoldására lenne alkalmas, de a problémák egész tömegét (közélelmezés, közegészség, közlekedés, közüzemek, közteherviselés) megoldatlanul hagyja. Az érdekszövet-ségi szerkezet átfogóbb program megvalósulását is célul tűzheti ki, de viszont nem elég erős és bensőséges kapcsolat teljes eredmények biztosítására; a szövetkezés hozhatja egyező érdekek közös erővel való megoldását, de rendszerint csődöt mond elágazó érdekek kiegyenlítésében, hatósági jogkör ellátására pedig alkalmatlan. A Budapest megye megoldás kétfokú törvényhatósági rendszerével nemcsak kirúna közigazgatásunk általános szerkezetéből, de a hatáskörök megosztása és a szervezetek kettőssége folytán bonyolult és költséges is lenne.

A Nagy-Budapest terve ellen mindkét oldalról: úgy a Budapest, mint a környék részéről főleg pénzügyi aggályokat támasztanak; az érdekelt lakosság Budapest jelenlegi határain belül és kívül a nagyobb megterheléstől fél. Úgy véljük azonban, hogy az egyesítés nemcsak új terhekkal, hanem a közös feladatok célszerűbb megoldása következtében megtakarításokkal is fog jární és a Nagy-Budapest önkormányzati szerveinek lesz a feladata a reformokat olyan keretek közt megvalósítani, amely keretek nem jelentenek egyik részen sem jelentékenyebb új megterhelést. A Budapesthez csatolandó új községek községének biztosítani kell azt a jogot, hogy a fővárosi intézmények

és közművek működésének az ő területükre való kiterjesztése kérdésében mindenkor maga határozhasson. Ebből folyólag talán hosszabb időn keresztül is nem minden városrészben lesz ugyanaz a pótható mértéke, és az egyenlő közteherviselés rendszere megvalósulni csak fokozatosan fog olyan mértékben, amilyen mértékben a közművek (csatornázás, világítás, stb.) lassanként a külterületeken is közös meg-egyezőssel és esetleg különleges feltételek mellett is ki fognak épülni. Ez a rendszer a pénzügyi aggályokat eloszlathatja, mégis az egyelőre kényes és vitás kérdések kikapcsolásával a legtöbb vonatkozásban azonnal eredményeket tudna felmutatni.

A környékbeli lakosság osztályrétegződése és politikai beállítottsága sem kelthet véleményünk szerint jogos aggályokat a szorosabb kapcsolat létesítése tekintetében. Ez a lakosság ugyanis túlnyomó részében keresztény kishivatalnok és munkás elemekből tevődik össze, amely megfelelő nevelés és vezetés mellett megbízhatóság szempontjából nem maradhat el a belterület lakossága mögött, sőt a környék elszórtabb települési viszonyai, a családi házak rendszere, a természetesebb életmód még előnyt ad e lakosságnak a városi kaszányák és külvárosi nyomortanyák proletariátusával szemben.

Egységes városszabályozási és telepítési terv kidolgozása, a közigazgatásnak egységes színvonalra emelése, a fogyasztási adóvonal kitolása és ezzel a közélet javítása, egységes egészségügyi és közlekedési politika lehetősége és sok más kérdés megoldása függ az egyesítéstől vagy annak mielőbbi előkészítésétől. Sőt ha valóságos eredmények egyes vonatkozásokban pénzügyi okokból nem is azonnal jelentkezhetnének: már haladás lenne, hogy a külön vagy ellentétes utakon való járás megszűnnék és egységes városi politika érvényesülne.

A beolvasztás merevségét azonban természetesen enyhíteni kell majd a nagyobb városrészek külön önkormányzatának kicéptésével. A kerületi önkormányzat ezidőszerint majdnem teljes elsorvadásra van ítélve; ezt az irányzatot fel kell adni és a kerületeket életerős autonóm egységekké kell kiképezni.

A kerületi választmány intézményét — mint a kerületi közigazgatás egyik szervét — az 1893: XXXIII. törvénycikk szervezte meg, hogy a kerületbe az önkormányzatot kísérletileg bevezesse. Elnöke az előljáró, tagjainak száma legfeljebb 24, akiket a kerület lakossága maga közül választ a törvényhatósági bizottsági tagokkal egyidejűleg, azaz fele részben 3 évenként és 6 évi időre. A kerületi választmány hatásköre túlnyomórészt előkészítő és véleményező természetű: tárgyalja a kerületi szükségletek előirányzatát, ellenőrzi a kerületben foganatosított közmunkákat, felügyel a kerületben lévő vagyona és jótékony intézetekre, figyelemmel kíséri a közsegélyben részesülő szegények viszonyait, a kerületet érdeklő ügyekben előterjesztéseket tesz, stb. Van azonban önálló hatásköre is; így megállapítja az útjavítási célokra rendelkezésre bocsátott összeg felhasználását, a kerületi szegényeknek pénzsegélyt engedélyez, intézkedik az árvák, lelencek, közsegélyre szoruló gyermekek elhelyezése és neveltetése iránt.

Egészen átszervezi a kerületi választmányt az 1930: XVIII. t.-c. 55. §-a. A választmány e törvény szerint állandó és változó

tagokból áll. Állandó tagok: *a)* a bevett felekezetek kerületbeli vezető lelkészei, és *b)* a kerületben lévő községi iskolák igazgatói, de legfeljebb tizen. A választott tagok száma 16, akiket a kerület lakossága a törvényhatósági bizottsági tagokkal egyidejűen 6 évre választ. A választmány elnökét maga választja. Hatáskörének megállapítását a törvény szabályrendeletre bízta; az 1933. évi szabályrendelet azonban a kerületi választmánynak csak közreműködési, megfigyelési és javasoló tevékenységet biztosít, önálló jogkört nem ad. Az új törvény alapján a kerületi választmányok még nem kezdték el működésüket.

A kerületi önkormányzat teljes elsorvasztását nem tartjuk meg» felelőnek. A kerületi önkormányzatban életképes gondolat van, amelyet különösen a szomszédos városok bekebelezése esetében feltétlenül fel kell használni és kicépíteni. A nagyvárosok lakossága többekévvébbé úgyszólván kozmopolita jellegű szokott lenni; ezt az irányzatot nem előmozdítani, hanem inkább hátráltatni kell azáltal, hogy az egyes városrészek lakosságának szűkebb helyi kapcsolatait megszervezzük. Az ilyen helyi kapcsolatok kicépítése ugyanis rendszerint a helyi hagyományok ápolását és a helyi külön érdekek kialakulását mozdítja elő és ezzel háttérbe szorítja az országos politikai szempontok nem kívánatos érvényesülését. A nagyváros központi önkormányzata az egyes városrészek lakosságának alig biztosíthat jelentékenyebb arányú részvételt; az ilyen lakosságcsoportban természetesen jelentkező érvényesülési vágyat és a közügyek irányítására való törekvést csak a kerületi önkormányzat útján lehet kielégíteni. Ez a kerületi önkormányzat jó előiskolája a város önkormányzati életének és alkalmas eszköze a városi polgárság önkormányzatra előkészítő szelekciójának. A kerületi önkormányzat kárpótolja a Budapestbe bekebelezéssel elvesztett önkormányzatért és pótolja a falusi lakosságot megillető községi önkormányzatot. Mert bár a kerületi előjáró a hatósági fokozatok rendjében a járási főszolgabírónak felel meg, a járásnak pedig nincs önkormányzata, az egész nagy városokban a törvényhatósági és községi önkormányzatot már nem lehet egyszerűen összevonni úgy, mint a kisebb városi törvényhatóságokban, hanem az egyes városrészeknek a megyei városok jogállását kell biztosítani és azoknak mindazon ügyek intézését átengedni, amelyek természete a központosítást nem kívánja.

A politikai tudomány nagymestere: Concha Győző is azt mondja, hogy a túlnagy városokat a közigazgatásban másképp nem lehet jól elhelyezni, mintha elismerjük a területükön lévő és helyi szomszédoságot tevő alkotó elemek önállóságát; más szóval a túlnagy városokból megyét kell alakítani, amelyen belül nemcsak munkafelosztás céljából kell közigazgatási körzeteket alakítani, hanem saját személyiséggel bíró részközségeket kell kicépíteni és azokat külön érdekesség gyanánt kezelni. A budapesti kerületeknek tehát a szomszédoságból eredő szükségletekre nézve önálló személyiségekké kell válniuk.¹

EGYED ISTVAN

¹ Politika II. kötet 64—65. lapok. Hasonlót kíván újabban Alsó L. id. m. 191.1.